

No 1441

**ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ
ΑΝΘΡΩΠΟΥ**

ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

ΑΠΟΦΑΣΗ ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΑΡΑΔΕΚΤΟΥ

της προσφυγής αρ.38110/08

που άσκησε ο È È

κατά της Ελλάδας

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Πρώτο Τμήμα), συνεδρίασε στις 6 Ιανουαρίου 2011, σε συμβούλιο με την ακόλουθη σύνθεση :

Nina Vajic Πρόεδρος,

Χρήστο Ροζάκη

Anatoly Kovler,

Khanlar Hajiyev

Dean Spielman,

Giorgio Malinverni,

Γεώργιο Νικολάου, Δικαστές,

Και με την σύμπραξη του Soren Nielsen, *Γραμματέα*,

Έχοντας υπόψη την προαναφερθείσα προσφυγή που κατατέθηκε στις 23 Ιουλίου 2008,

Έχοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που κατέθεσε η καθ'ης η προσφυγή Κυβέρνηση και αυτές που κατέθεσε προς αντίκρουση ο προσφεύγων,

Αφού διασκέφθηκε, εξέδωσε την ακόλουθη απόφαση :

No 1441

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟ

Ο προσφεύγων, κος Ε Ε , είναι Έλληνας υπήκοος, που γεννήθηκε το 1925 και διαμένει στην Αθήνα. Η Ελληνική Κυβέρνηση («η Κυβέρνηση»), εκπροσωπείται από τους πληρεξουσίους της, τον κο Μ. Απεσό, Σύμβουλο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, και τον κο Δ. Καλόγηρο, Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

A. Τα πραγματικά περιστατικά της υπό κρίση υπόθεσης

Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης, όπως εκτέθηκαν από τα μέρη, συνοψίζονται ως εξής :

Ο προσφεύγων είναι δικηγόρος και μασόνος, μέλος της στοάς «Ορφεύς». Με δύο αποφάσεις της 4^{ης} Μαρτίου 1996, το Πειθαρχικό Συμβούλιο της Στοάς, συνήλθε ως πρωτοβάθμιο δικαστήριο και απήγγειλε κατά του προσφεύγοντα απόφαση αναστολής.

Ο προσφεύγων προσέφυγε τότε στο Πειθαρχικό Συμβούλιο, ως δευτεροβάθμιο δικαστήριο, με εννεαμελή σύνθεση. Στις 19 Ιουνίου 1996, το Πειθαρχικό Συμβούλιο απέρριψε την προσφυγή του.

Στις 19 Σεπτεμβρίου 1996, το Πειθαρχικό Συμβούλιο απήγγειλε την διαγραφή του προσφεύγοντα.

Στις 28 Απριλίου 1998, ο προσφεύγων προσέφυγε στο Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών με αγωγή προκειμένου να αναγνωριστεί ότι η στοά δεν είχε καμία πειθαρχική εξουσία πάνω του και ότι οι αποφάσεις του πειθαρχικού συμβουλίου ήταν άκυρες και μη γενόμενες. Με απόφαση της 10^{ης} Δεκεμβρίου 1999, το Δικαστήριο απέρριψε την αγωγή του με το σκεπτικό ότι η μασονική στοά, της οποίας ήταν μέλος, δεν είχε την ιδιότητα του διαδίκου. Στις 21 Απριλίου 2000, το Εφετείο Αθηνών επικύρωσε την απόφαση αυτή.

Στις 22 Σεπτεμβρίου 2000, ο προσφεύγων προσέφυγε στο Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών, με τριμελή σύνθεση, με αναγνωριστική αγωγή προκειμένου να αναγνωριστεί ότι δεν υπήρχε κανένας πειθαρχικός σύνδεσμος μεταξύ του ενδιαφερομένου και της μασονικής στοάς και για να πετύχει την ακύρωση των τριών αποφάσεων που τον αφορούσαν. Ισχυριζόταν, μεταξύ άλλων, ότι τα πειθαρχικά συμβούλια της μασονικής στοάς δεν είχαν καμία νόμιμη υπόσταση, ότι η διαδικασία ενώπιόν τους δεν ήταν δημόσια, ότι τα μέλη της στοάς είχαν καταχρηστικά επεκτείνει τις

No 1441

αρμοδιότητές τους σε πειθαρχικά ζητήματα, ότι η πρωτοβάθμια απόφαση τον καταδίκασε για άλλους λόγους από αυτούς που αναφέρονταν στην πράξη κατηγορίας και ότι οι πέντε εξαιρεθέντες «δικαστές» συμμετείχαν στην εξέταση της αίτησης εξαίρεσης.

Με απόφαση της 14^{ης} Νοεμβρίου 2002, το Πολυμελές Πρωτοδικείο ανακηρύχθηκε αναρμόδιο και παρέπεμψε την υπόθεση ενώπιον του Μονομελούς Πρωτοδικείου, με το σκεπτικό ότι η ένωση προσώπων προσομοιάζε σε σωματείο και ότι μόνον το τελευταίο αυτό δικαστήριο ήταν αρμόδιο επί του θέματος.

Ο προσφεύγων κοινοποίησε την αγωγή του στο Δημόσιο, συγκεκριμένα στο Υπουργείο Υγείας που εποπτεύει την μασονική στοά, και το κάλεσε να παρέμβει στην διαδικασία προκειμένου να διαφωτίσει το Δικαστήριο ως προς την δράση και την πολιτική της στοάς. Το Δημόσιο αρνήθηκε να παρέμβει.

Η δικάσιμος ενώπιον του Πολυμελούς Πρωτοδικείου, που συνεδρίασε με ένα δικαστή, έγινε στις 13 Μαρτίου 2003.

Με απόφαση της 14^{ης} Μαΐου 2003, το Δικαστήριο απέρριψε την αγωγή του προσφεύγοντα για έλλειψη ενεργητικής νομιμοποίησης στο πρόσωπο αυτού. Θεώρησε ότι για τις ενώσεις προσώπων, εφαρμόζονται οι διατάξεις σχετικά με τα σωματεία και ότι η στοά είχε καταστατικό που δεν ανέφερε, μεταξύ των λόγων που μπορούσαν να οδηγήσουν σε ακύρωση μιας απόφασης πειθαρχικού συμβουλίου ότι οι ίδιοι δικαστές δεν μπορούσαν να συμμετέχουν διαδοχικά σε πρώτο βαθμό και σε έφεση.

Στις 19 Μαρτίου 2004, ο προσφεύγων άσκησε έφεση τόσο κατά της απόφασης του Πολυμελούς Πρωτοδικείου, τριμελούς συνθέσεως, όσο και κατά του Μονομελούς Πρωτοδικείου ενώπιον του Εφετείου Αθηνών. Υποστήριζε ότι οι αποφάσεις της στοάς ήταν άκυρες και μη γενόμενες και ότι επομένως έπρεπε να θεωρηθεί όταν δεν διαγράφηκε ποτέ από την στοά.

Οι εφέσεις συνάφθηκαν και η συζήτηση των υποθέσεων έγινε στις 2 Νοεμβρίου 2004.

Στις 3 Φεβρουαρίου 2005, το Εφετείο απέρριψε τις εφέσεις του προσφεύγοντα. Θεώρησε ότι προέκυπτε από το καταστατικό και τον κανονισμό της στοάς ότι ήταν ένωση προσώπων χωρίς κερδοσκοπικό σκοπό, που ήταν οργανωμένη και λειτουργούσε ως σωματείο χωρίς να έχει

No 1441

επίσημα το καθεστώς αυτό. Οι έννομες σχέσεις τους διέπονταν πρώτα από το καταστατικό του, και επικουρικά από τις οικείες διατάξεις του αστικού κώδικα σχετικά με τα σωματεία. Το καταστατικό της στοάς ανέφερε ειδικά τις πράξεις και παραλείψεις των μελών του που αποτελούσαν πειθαρχικά παραπτώματα, τα αρμόδια για την επιβολή των κυρώσεων όργανα καθώς και την διαδικασία που πρέπει να ακολουθηθεί ως προς το θέμα αυτό. Συνεπώς, η στοά μπορούσε να ασκήσει πειθαρχική εξουσία στον προσφεύγοντα και οι αποφάσεις αναστολής που έλαβε και στην συνέχεια διαγραφής, δεν ήταν άκυρες. Όσον αφορά τον ισχυρισμό του προσφεύγοντα σύμφωνα με τον οποίο είχε το δικαίωμα να ζητήσει την ακύρωση των αποφάσεων αυτών δυνάμει των άρθρων 88 και 101 του Αστικού Κώδικα, το δικαίωμα αυτό είχε παραγραφεί αφού είχε παρέλθει η προθεσμία για την άσκηση αυτού του ένδικου μέσου.

Στις 7 Απριλίου 2006, ο προσφεύγων άσκησε αναίρεση.

Η δικάσιμος που αρχικά ορίστηκε στις 17 Σεπτεμβρίου 2007, αναβλήθηκε για τις 21 Ιανουαρίου 2008, λόγω της διεξαγωγής των βουλευτικών εκλογών της 16^{ης} Σεπτεμβρίου 2007.

Στις 12 Μαρτίου 2008, ο Άρειος Πάγος απέρριψε την αίτηση αναιρέσεως. Έκρινε ότι η ένωση προσώπων αποτελεί «μη αναγνωρισμένο σωματείο» και ότι οι σχέσεις που γεννώνται διέπονται από το καταστατικό του, και επικουρικά, από τα άρθρα του Αστικού Κώδικα σχετικά με τα σωματεία. Η απόφαση του Εφετείου ορθά δέχτηκε ότι η στοά ασκούσε πειθαρχική εξουσία στον προσφεύγοντα και ότι, συνεπώς, οι προσβληθείσες αποφάσεις ήταν έγκυρες.

B. Το Οικείο εθνικό δίκαιο και πρακτική

Τα οικεία άρθρα του Αστικού Κώδικα ορίζουν ότι :

Άρθρο 61

«Ένωση προσώπων για την επιδίωξη ορισμένου σκοπού, καθώς επίσης σύνολο περιουσίας που έχει ταχθεί στην εξυπηρέτηση ορισμένου σκοπού, μπορούν να αποκτήσουν προσωπικότητα (νομικό πρόσωπο), αν τηρηθούν οι όροι που αναγράφει ο νόμος.»

Άρθρο 101

No 1441

«Απόφαση της συνέλευσης είναι άκυρη αν αντιβαίνει στο νόμο ή στο καταστατικό. Την ακυρότητα κηρύσσει το δικαστήριο ύστερα από αγωγή μέλους που δεν συναίνεσε ή οποιουδήποτε άλλου έχει έννομο συμφέρον. Η αγωγή αποκλείεται μετά την πάροδο έξι μηνών από την απόφαση της συνέλευσης. (...)»

Άρθρο 107

«Ένωση προσώπων για την επιδίωξη σκοπού, όταν δεν αποτελεί σωματείο, εφόσον δεν ορίζεται διαφορετικά, διέπεται από τις διατάξεις για την εταιρία. Μόλις η ένωση αυτή μετατραπεί σε σωματείο η περιουσία της μεταβιβάζεται στο σωματείο σύμφωνα με τις κοινές διατάξεις.»

Τα άρθρα 78 έως 106 του Αστικού Κώδικα διέπουν τα σωματεία, δηλαδή την ένωση είκοσι τουλάχιστον φυσικών προσώπων, που δεν έχουν κερδοσκοπικό σκοπό και διαθέτουν νομική προσωπικότητα την οποία αποκτούν με δικαστική απόφαση όταν πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις που προβλέπει ο νόμος.

ΑΙΤΙΑΣΗ

Ο προσφεύγων επικαλείται το άρθρο 6 §1 της Σύμβασης και παραπονείται για την υπερβολική διάρκεια της διαδικασίας.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ

Ο προσφεύγων ισχυρίζεται ότι υπήρξε υπέρβαση της εύλογης διάρκειας της προθεσμίας. Επικαλείται το άρθρο 6 §1 της Σύμβασης, το οικείο μέρος της οποίας έχει ως εξής :

«Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή (...) εντός λογικής προθεσμίας υπό δικαστηρίου, (...) το οποίον θα αποφασίση είτε επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως, (...)».

1) Κατά πρώτο λόγο, η Κυβέρνηση αμφισβητεί ότι στην υπό κρίση υπόθεση εφαρμόζεται το άρθρο 6. Υπογραμμίζει ότι ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, ο προσφεύγων ήθελε να πετύχει μια αναγνωριστική απόφαση, σύμφωνα με την οποία η στοά δεν είχε πειθαρχική εξουσία και όχι την ακύρωση μιας εκ των αποφάσεών της. Τα δικαστήρια που επιλήφθηκαν της υπόθεσης ερμήνευσαν το δικαίωμα του προσφεύγοντα που

No 1441

Ο προσφεύγων αντιτείνει ότι η διαφορά του υπάγεται στην «ιδιωτική» σφαίρα επειδή τα δικαστήρια έπρεπε αφενός, να στηριχτούν στο άρθρο 107 του Αστικού Κώδικα, και αφετέρου, να κρίνουν ότι δεν υπήρχε δεσμός πειθαρχικής φύσεως μεταξύ του προσφεύγοντα και της στοάς.

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, για να τύχει εφαρμογής το άρθρο 6 §1 της Σύμβασης, υπό το «αστικό» σκέλος, πρέπει να υπάρχει «αμφισβήτηση» σε δικαίωμα «ιδιωτικής φύσης» (ως προς το συγκεκριμένο αυτό σημείο, βλ. π.χ. την απόφαση *Allan Jacobsson κατά Σουηδίας* της 25^{ης} Οκτωβρίου 1989, σειρά Α αρ. 163, §72) που μπορεί κάποιος να ισχυριστεί, τουλάχιστον κατά τρόπο υπερασπίσιμο, ότι αναγνωρίζεται στο εθνικό δίκαιο. Πρέπει να πρόκειται για «αμφισβήτηση» πραγματική και σοβαρή, η οποία μπορεί να αφορά τόσο την ίδια την ύπαρξη ενός δικαιώματος όσο και την έκτασή του ή τον τρόπο άσκησής του. Η έκβαση της διαδικασίας πρέπει να είναι άμεσα καθοριστική για το εν λόγω δικαίωμα, ενώ ένας λεπτός δεσμός ή μακρινές επιπτώσεις δεν αρκούν για να τεθεί σε εφαρμογή το άρθρο 6§1 (βλ. π.χ. την απόφαση *Balmer-Schafroth κατά Ελβετίας*, της 26^{ης} Αυγούστου 1997, *Recueil des arrêts et décisions* 1997-IV, §32).

Στην υπό κρίση υπόθεση, το Δικαστήριο σημειώνει ότι με το να προσφύγει στο Πολυμελές Πρωτοδικείο ο προσφεύγων υποστήριζε ότι δεν υπήρχε κανένας δεσμός πειθαρχικής φύσης μεταξύ αυτού και της στοάς και ότι, επομένως, οι αποφάσεις της τελευταίας που του επιβάλανε ποινή αναστολής, και στην συνέχεια διαγραφής, ήταν άκυρες και μη γενόμενες. Επιδίωκε τόσο να αναγνωριστεί η απουσία πειθαρχικής εξουσίας στο πρόσωπό του όσο να πετύχει την ακύρωση των επίδικων αποφάσεων των πειθαρχικών συμβουλίων.

Πίσω από το θέμα του καθορισμού της φύσης της στοάς στην οποία ανήκε ο προσφεύγων, δηλαδή την διάκριση ανάμεσα σε ένωση προσώπων και σε σωματείο, το διακύβευμα της διαδικασίας ενώπιον των δικαστηρίων στα οποία προσέφυγε ο προσφεύγων ήταν η δυνατότητα που θα είχε να εξακολουθεί να είναι μέλος της στοάς, και επομένως η επικύρωση του

No 1441

δικαιώματός του να είναι μέλος ενός σωματείου, δικαίωμα που είναι αστικής φύσης.

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ως προς το ότι στην απόφαση *Areh Uldözötteinek Szövetsége και λοιποί κατά Ουγγαρίας* (αρ. 32367/96, §§ 34-35, της 5^{ης} Οκτωβρίου 2000) έκρινε ότι μια διαδικασία σχετικά με την καταχώρηση σωματείου αφορούσε δικαιώματα πολιτικής φύσης του σωματείου, ακόμα και αν για την εθνική νομοθεσία, το ζήτημα της ελευθερίας του συνεταιρίζεσθαι υπαγόταν στον τομέα του δημοσίου δικαίου. Όμως, στην παρούσα υπόθεση επρόκειτο για διαφορά μεταξύ ιδιωτών σχετικά με το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι. Δικαίωμα που αναγνωρίζεται τόσο από το Ελληνικό Σύνταγμα όσο και από την Σύμβαση. Η αναγνώριση απουσίας κάθε πειθαρχικής εξουσίας του σωματείου έναντι του προσφεύγοντα, και επικουρικά, η ακύρωση των επίδικων αποφάσεων του πειθαρχικού συμβουλίου, θα είχαν επιτρέψει στον προσφεύγοντα να συνεχίσει να απολαμβάνει του δικαιώματος αυτού. Για να αποφανθεί για το αν εφαρμόζεται το άρθρο 6 §1 στην υπό κρίση υπόθεση, το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη του το γεγονός ότι ο προσφεύγων είχε πρόσβαση σε δικαστήριο δυνάμει του εθνικού δικαίου. Ακόμα και αν τα πολιτικά δικαστήρια απέρριψαν το αίτημά του, βασίστηκαν σε οικείες διατάξεις του αστικού δικαίου και στην πραγματικότητα αποφάνθηκαν επί της αμφισβήτησης σχετικά με το προαναφερθέν δικαίωμα του ενδιαφερομένου (βλ. *mutatis mutandis, Vilho Eskelinen και λοιποί κατά Φινλανδίας*, [GC] αρ. 63235/00, §§ 62 και 63, 19 Απριλίου 2007).

Το Δικαστήριο συμπεραίνει ότι το άρθρο 6 §1 εφαρμόζεται στην διαδικασία ενώπιον των ελληνικών δικαστηρίων. Επομένως, συντρέχει λόγος να απορριφθεί η ένσταση που προέβαλε ως προς το θέμα αυτό η Κυβέρνηση.

2) Κατά δεύτερο λόγο, η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι αν η ίδια υπόθεση δεν ήταν περίπλοκη, παρουσίαζε ωστόσο ένα πρόβλημα εφαρμογής των νομοθετικών διατάξεων στα πραγματικά της υπό κρίση υπόθεσης, πράγμα που είχε ως συνέπεια την παραπομπή της υπόθεσης από την πολυμελή σύνθεση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου στο Μονομελές. Επιπλέον, ο προσφεύγων έπρεπε να περιμένει αντίστοιχα δέκα και δεκατέσσερις μήνες μετά την απαγγελία των αποφάσεων του Πολυμελούς Πρωτοδικείου και του Εφετείου για να ασκήσει έφεση και αναίρεση.

Ο προσφεύγων αντιτείνει ότι η διάρκεια της διαδικασίας δεν δικαιολογείται αφού η υπόθεση δεν ήταν περίπλοκη, ο ίδιος δεν είχε ζητήσει αναβολή

No 1441

εκδίκασης και οι δικαστές όλων των βαθμών δικαιοδοσίας που θα εκδίκαζαν την υπόθεση, ήταν σύμφωνοι ως προς την ερμηνεία του άρθρου 107 του Αστικού Κώδικα.

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι ο εύλογος χαρακτήρας της διάρκειας μιας διαδικασίας κρίνεται σύμφωνα με τις περιστάσεις της υπόθεσης και με βάση κριτήρια που έχει καθιερώσει η νομολογία του Δικαστηρίου, συγκεκριμένα την δυσκολία της υπόθεσης, την συμπεριφορά του προσφεύγοντα και των αρμοδίων αρχών καθώς και την σημασία της διαφοράς για τους προσφεύγοντες (βλ. μεταξύ πολλών άλλων, *Frydlender κατά Γαλλίας* [GC], αρ. 30979/96, §43, CEDH 2000-VII).

Η υπό κρίση περίοδος άρχισε στις 22 Σεπτεμβρίου 2000, με την προσφυγή στο Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών, και έληξε στις 12 Μαρτίου 2008, με την απόφαση του Αρείου Πάγου. Η επίδικη διαδικασία διήρκεσε λοιπόν επτά έτη και έξι μήνες περίπου για τρεις βαθμούς δικαιοδοσίας.

Το Δικαστήριο σημειώνει ότι παρόλο που η διαδικασία διήρκεσε από τις 22 Σεπτεμβρίου 2000 έως τις 12 Μαρτίου 2008, δεν θα πρέπει κατ' αρχήν να καταλογιστούν στις δικαστικές αρχές οι περίοδοι κατά τις οποίες ο προσφεύγων παρέμεινε αδρανής πριν να ασκήσει έφεση ή αναίρεση : από τις 14 Μαΐου 2003 έως τις 19 Μαρτίου 2004 για την έφεση και από τις 3 Φεβρουαρίου 2005 ως τις 7 Απριλίου 2006 για την αναίρεση, δηλαδή πάνω από δύο έτη.

Επομένως, η διαδικασία ενώπιον του Πρωτοδικείου διήρκεσε τρία έτη, πέντε μήνες και έντεκα ημέρες, η διαδικασία ενώπιον του Εφετείου δέκα μήνες και δεκαπέντε μέρες και ενώπιον του Αρείου Πάγου δύο έτη και δεκαπέντε ημέρες. Όμως, το Δικαστήριο σημειώνει ότι η διαδικασία ενώπιον του Πρωτοδικείου οδήγησε σε δύο αποφάσεις, πράγμα που εξηγείται από την ανάγκη να αποφανθεί το δικαστήριο επί της αρμοδιότητας. Η διαδικασία ενώπιον του Αρείου Πάγου καθυστέρησε λόγω της διεξαγωγής των βουλευτικών εκλογών της 16^{ης} Σεπτεμβρίου 2007, πράγμα που δεν μπορεί να καταλογιστεί στις δικαστικές αρχές, και το Δικαστήριο σημειώνει ότι η δικάσιμος ορίστηκε σε κοντινή ημερομηνία μετά την αναβολή αυτή.

Εν κατακλείδι, έχοντας υπόψη τους προαναφερθέντες συλλογισμούς και το ότι ο προσφεύγων δεν αναφέρει καμία ειδική καθυστέρηση καταλογιστέα στις αρχές, το Δικαστήριο κρίνει ότι ο χρόνος διαδικασίας στην υπό κρίση υπόθεση δεν μπορεί να θεωρηθεί ως μη εύλογος.

No 1441

Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι η προσφυγή πρέπει να απορριφθεί ως προδήλως αβάσιμη, κατ' εφαρμογή του άρθρου 35 §§3 και 4 της Σύμβασης.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο, κατά πλειοψηφία,

Κηρύσσει την προσφυγή απαράδεκτη.

Soren Nielsen
Γραμματέας

Nina Vajic
Πρόεδρος

Ακριβής μετάφραση από το συνημμένο έγγραφο
Η μεταφράστρια

Μαρία Καραμπάτσα